

Den infångade dansen

Dansrörelsen finns i nuet, sedan försvinner den. Att fånga in den, beskriva den, notera den har alltid varit en svår utmaning för dansvärlden. Vad innehåller den historiska dansnotationen för information? Vad står inte? Anna Karin Ståhle berättar om en informationsrik skrift som ger möjligheter till tolkning.

Text: Anna Karin Ståhle

För många år sedan, när jag på allvar började intressera mig för historiska danser, beställde jag en bok som heter *For the Further Improvement of Dancing* skriven av E. Pemberton 1711. Spännande! Vad kunde den innehålla? Boken anlände, jag öppnade den och såg – sida upp och sida ner med något som liknade ritningar till en fransk barockträdgård. Vad betydde det? Vad göra? Antingen låta bli boken eller lära mig vad skriften innebär. Jag gjorde det senare och började lära mig ett dansnotationssystem som kallas Feuilletsskrift.

Utövare av dansen som konstform har länge kämpat med hur man ska fånga in dansen, rörelsen, koreografierna och bevara dem både för samtid och för framtid. Dansrörelsen har den besvärliga egenskapen att, precis som nuet, ständigt försvinna. På andra områden som musik och drama finns väl etablerade notations-system i form av musiknoter och bokstäver, men dansen har inte riktigt lyckats få fram ett accepterat system. I slutet av 1600-talet gjordes några försök att arbeta fram dansnotationssystem, varav det mest framgångsrika är just Feuilletsskriften. Det uppfanns egentligen av Pierre Beauchamps, Ludvig den XIV:s dansmästare, men lanserades av Raul Auger Feuillet i en lärobok som kom ut år 1700 och dansnotationssystemet blev namngivet efter honom. Det var mycket populärt framför allt under första hälften av 1700-talet och har gett oss nutida dansare som är intresserade av barocken ett omfattande material att ösa ur. Feuillet hade visionen att notationssystemet skulle hjälpa dansmästare att lära sig danser utan att behöva resa långt. Notationen skulle överbrygga geografiska avstånd. Troligen var det mest dansmästare som lärde sig systemet, men jesuitprästen Menestrier som skrev en hel del om dans, klagade över att det fanns fler dansnotationer än biblar på damernas nattduksbord. Feuilletsskriften gjorde det alltså möjligt för dansmästare och koreografer att sprida sina danser och kanske förtjäna lite pengar, i alla fall berömmelse.

Vad notationen berättar

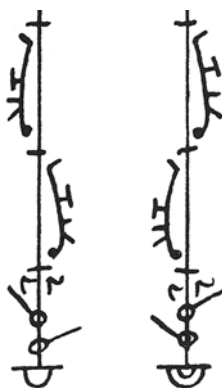
Bilden på motstående sida visar de första 14 takterna av en sarabande som dansades av Monsieur Blondy och Mademoiselle Victoire i operan *Tancrede* och är koreograferad av dansmästaren, dansaren och koreografen Louis Pecour. Just den här versionen återfinns i den engelske dansmästaren Kellom Tomlinsons Workbook från 1708. I sin arbetsbok hade han kopierat delar av John Weavers översättning av Feuillet's bok till engelska, skrivit av danser som andra har koreograferat samt noterat några av sina egna kompositioner.

Dansarna, rummet, musiken

Vad får vi veta om sarabanden? Vi ser dansen i fågelperspektiv. De små hattarna längst ner på sidan representerar dansarna, så vi kan se var de står när dansen börjar. Det runda är baken och det platta är framsidan. Dansarna står bredvid varandra vända framåt mot publiken. De står i fonden på scenen. Musiknoterna högst upp på sidan är den musik som hör till dansen och motsvarar även var "publiken" finns. Vi ser de heldragna strecken som "visar vägen". Det har små tvärstrecker som delar in vägen taktmässigt. I den här frasen finns 14 takter. När musiken som är noterad högst upp på sidan är färdigspelad ska dansaren ha dansat alla stegen som finns noterade på sidan. Notationen blir som en karta och liknar, som sagt, en karta över en fransk barockträdgård tuktad till symmetri.

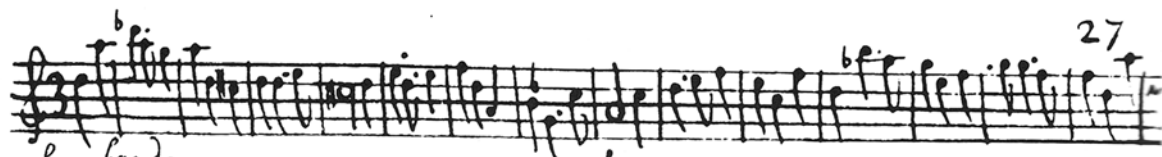
Vägen

Så här börjar alla barockdanser – en presentation av dansarna. De rör sig först framåt i två takter, sedan rör de sig symmetriskt i rummet – det är ett typiskt drag för den här epokens danser. I den tredje takten rör de sig från varandra, sedan framåt. I femte takten vänder de mot varandra för att sedan vända tillbaka mot publiken. I den sjunde takten byter de plats, herren passerar framför damen. De dansar från varandra, mot fonden och i sista takten gör de två snurrar för att sluta vända mot varandra. På ett ställe i notationen ersätts det heldragna strecken av en prickad linje. Det betyder helt enkelt att det skulle bli för oläsligt att fortsätta skriva just där så notatorn hittar ett bättre ställe att fortsätta notationen på.

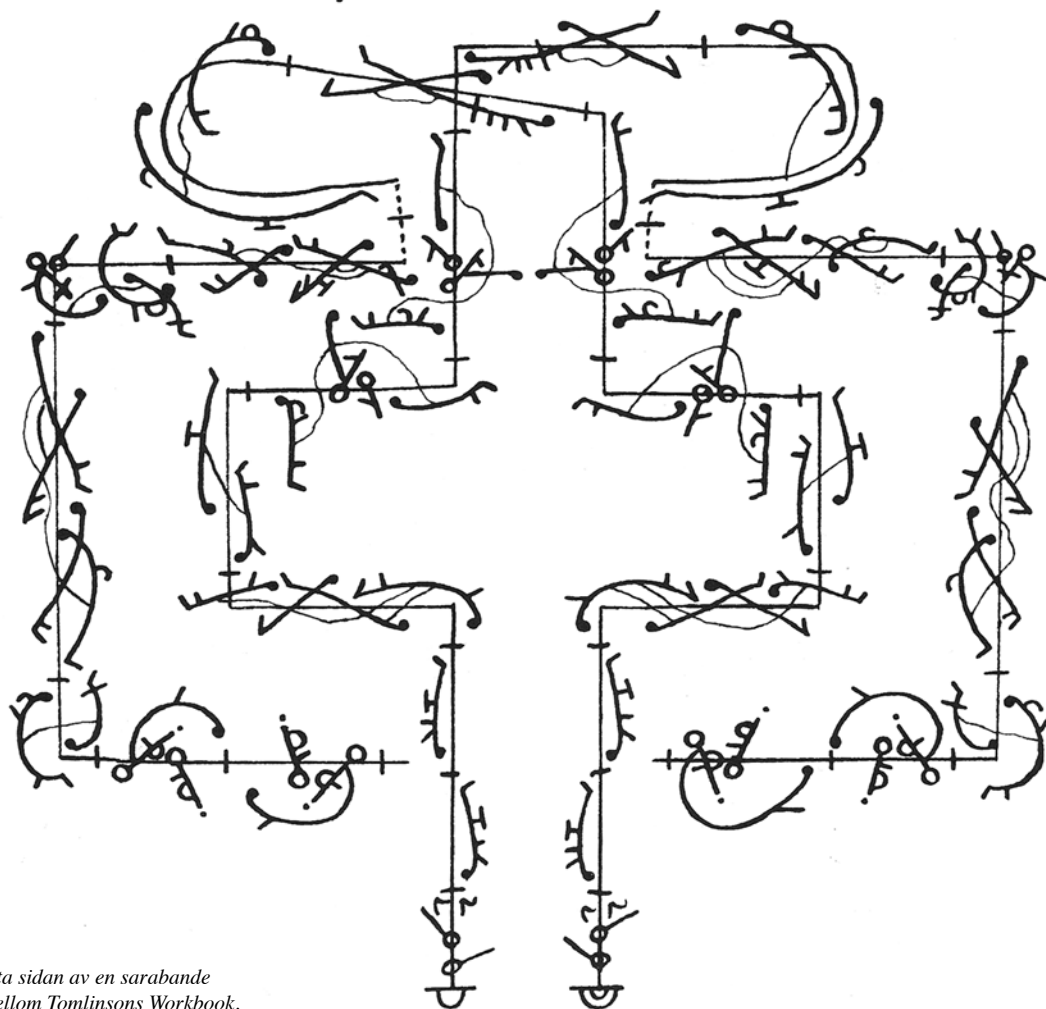
Inledning

De två första takterna. Här ser man början av dansen med dansarna vända framåt, herren står på vänster sida och damen på höger. Efter tecknen för dansarna ses tecknen för fotpositioner. Damen står med höger fot framför den andra och herren med vänster fot framför. Dansen börjar med att de rör sig framåt med två *pas grave*, som är ett långsamt steg som tar en takt att utföra.

Sarabande

Sarabande à deux
 Dancée par M^r. Blonde et Mlle Victoire
 à l'opéra de Tancredi

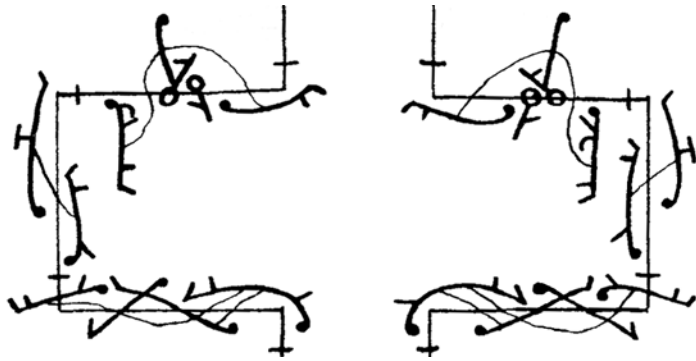

Första sidan av en sarabande
 ur Kellom Tomlinsons Workbook.

Rytmen

De två första stegen är långsamma och tar var sin takt. Ett steg representeras av något som liknar en golfklubba. Ett stegtecken/golfklubba mellan taktstrecken visar att det är ett steg i den takten. Eftersom vår sarabande går i tretakt tar steget tre taktdelelslag att utföra. När det är flera steg/viktöverföringar i takten brukar de höra ihop och kallas för ett *pas*, de flesta finns namngivna: *pas de bourré*, *fleuret*, *contretemps*, *coupé* för att nämna några av de vanligaste stegkombinationerna. Notationen visar att de hör ihop

till ett *pas* genom att det finns ett svagt streck som binder ihop stegtecknen. I den tredje takten ser vi helt plötsligt fyra stegtecken som formar ett *pas*. Någonstans måste man vara snabbare i fötterna för att det ska gå ihop med tretakten. Det är de två första stegen som är dubbelt så snabba och det ser vi eftersom de är sammanbundna med två tunna streck. Resten av stegen har bara ett tunt streck som binder ihop till ett *pas*. I takt fyra gör de ett *coupé*, som har två steg, där första steget tar ett taktdelelslag och det andra tar två.

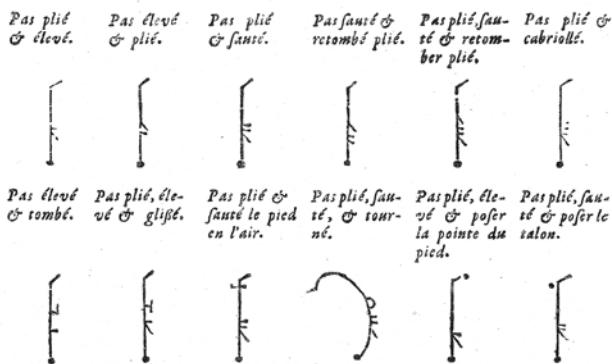
Bilden ovan visar takt tre, fyra och fem. Här kan man tydligt se hur en svagare linje binder ihop stegen till ett *pas*. I takt fyra syns även rytmiseringen med det dubbla strecket mellan de två första stegtecknen.

Utförande

På stegtecknen kan man haka på mindre tecken som visar när man ska böja på knäna – *plié*, gå på halvtå – *élevé*, hoppa – *sauté*, glida – *glissé*, vända – *tourné* för att nämna några exempel.

Bilden nedan visar exempel på några sådana tecken. Den svarta klumpen är början av steget och det flaggliknande visar slutet. Här kan man även se att stegen utförs med utätvridning. Alla stegen som visas här utförs med höger ben:

Comme les Pas peuvent avoir plusieurs Signes à la fois.

Vad står inte?

Något som är slående är att det nästan enbart är just steg och väg som är noterade. Det är frestande att tro att golvmönstret hade stor betydelse i tänkandet kring koreografi eftersom det är så tydligt utskrivet vart dansaren ska ta vägen. Det är också kanske det enklaste att notera. Men dans består inte enbart av steg och vägar i rummet. I mångt och mycket är vi lämnade till gissningar när det gäller andra komponenter i dansen. Hur rör dansarna armarna? Blicken, rörelser med kroppen? Det finns notation för armrörelser men den används endast i ett enda exempel för att demonstrera hur armnnotation fungerar, det är i en 16-taktsfras av *Folie d'Espagne* och finns i Feuillet's lärobok. I vår sarabande får en nutida dansare ingen vägledning från notationen när det gäller armrörelser utan han/hon får förlita sig på information från andra böcker som till exempel *Maître à Danser* av Pierre Rameau

från 1725 eller *The Art of Dancing* av Kellom Tomlinson från 1735. Där står instruktioner för de vanligaste reglerna när det gäller armrörelser till de mest förekommande stegen. Men dansmästarna uttrycker samtidigt en frihet. Det är upp till dansaren att smycka ut stegen med sina armrörelser. Kanske avsaknaden av notation för armrörelser är ett uttryck för denna frihet. Den ger oss idag en möjlighet att laborera och hitta vår personlighet i dansen och i barockstilen. Feuillet'skriften ger inga möjligheter till att notera blick, huvudrörelser eller kroppsrörelser. Säkert var det inte så vanligt med stora kroppsrörelser eftersom kostymen inte tillät det, framför allt inte kvinnornas korsetter.

Ett annat "eget" utrymme för dansaren att arbeta med är det dynamiska och känslomässiga i dansen. Notationen anger stegens rytm, men det finns inga karaktärsbeteckningar mer än att musiken är en viss barockrytm, som till exempel bourré.

Jämställd dans?

Om man tittar noga på sarabandens notation ser man att dansarna, både man och kvinna, utför likadana steg. Det är samma sorts stegtecken och hakar. Det är det absolut vanligaste i de noterade pardanser som finns kvar. Skillnaden i dansteknik syns mest i solodanser, där männens danser kunde vara mer tekniskt avancerade än kvinnornas. I *pas de deux* (dans för två) i klassisk balett som utvecklades på 1800-talet är stegen för man och kvinna ofta olika.

Fångade notationen in dansen?

Kanske inte själva dansandet, men väl själva koreografin. Då jag har sysslat mycket med notation tycker jag numera att det inte är viktigt att fånga själva dansandet utan informationen om den dansrörelse som ska utföras. Den konstnärliga tolkningen måste alltid få vara personlig. Jag har ofta fått frågan om jag inte önskat att det skulle finnas film kvar från till exempel 1700-talet, så att jag verkligen kan se hur de dansade, men det gör jag faktiskt inte. Jag tror att jag skulle känna mig låst. Dansnotation är samtidigt både informationsrik, ger möjligheter till tolkning och att arbeta fram stil på ett mer personligt sätt än om jag som dansare tittar på någon annans tolkning. Dansare nu för tiden har dessutom andra erfarenheter i kroppen än dansare på 1600-1700-talen. En nutida tolkning av en barockdans säger mycket om den tid vi lever i och hur vi nu väljer att se på barockstilen. Den blir ett uttryck för både nuet och "dået".

Förslag på litteratur

Feuillet, Raoul-Auger (1700/1968), *Chorégraphie ou l'art de décrire la danse*. New York : Broude Brothers,
 Hilton, Wendy (1981) *Dance of court & theater : the French noble style, 1690-1725*. Princeton, N.J. : Princeton Book
 Pemberton, E.; *An essay for the further improvement of dancing; being a collection of figure dances, of several numbers, compos'd by the most eminent masters; describ'd in characters after the newest manner of Monsieur Feuillet*. Finns tillgänglig på: <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=musdi&fileName=134/musdi134.db&recNum=0>